

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

07.12.2022 №945-36

на № 402/0/26-22 від 09.11.2022

**Голові Касаційного
цивільного суду у складі
Верховного Суду
Гульки Б.І.**

Шановний Борисе Івановичу !

У відповідь на Ваш лист № 402/0/26-22 від 09 листопада 2022 року надсилаю обґрунтований науковий висновок щодо наступних питань:

- 1) Чи є право відчужувача на розірвання спадкового договору нерозривно пов'язаним з його особою ?
- 2) Чи входить до складу спадщини право відчужувача на розірвання спадкового договору до складу спадщини у разі його смерті ?
- 3) Чи входить до складу спадщини право відчужувача на розірвання спадкового договору до складу спадщини у разі його смерті тільки у випадку невиконання ним обов'язків, виконання яких мало відбутися після смерті відчужувача ?

Додаток: науковий висновок – 5 сторінок.

**Д.ю.н., професор, член
Науково-консультативної ради
Верховного Суду**

Євген ХАРИТОНОВ

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

1) Чи є право відчужувача на розірвання спадкового договору нерозривно пов'язаним з його особою ?

За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Спадковий договір є двостороннім правочином. В той же час цей двосторонній правочин є одностороннім договором (ст. 626 ЦК України), оскільки лише набувач зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони – відчужувача. Відчужувач у спадковому договорі не має обов'язків, він наділяється лише правом вимоги до набувача.

За своєю сутністю спадковий договір є відплатним. Оскільки набувач в разі смерті відчужувача набуває право власності на майно останнього, і таким чином отримує повну або часткову компенсацію витрат, зроблених ним у процесі виконання розпоряджень відчужувача.

Спадковий договір передбачає виконання обов'язків, встановлених договором, до або після смерті відчужувача, але право на майно відчужувача виникає лише після смерті останнього.

Спадковий договір є строковим, однак не умовним правочином. Адже у ст. 212 ЦК України йдеться про обставину, відносно якої невідомо настане вона чи ні. Але щодо смерті відчужувача точно відомо, що вона настане, хоча й невідомо точно коли саме. Отже у даному випадку має йтися не про умову, а про термін у спадковому договорі.

Спадковий договір, оскільки права і обов'язки сторін тут виникають з моменту нотаріального посвідчення договору (ст. 1304 ЦК України, частина 3 ст. 641 ЦК України), тобто, незалежно від передачі речей однією його стороною іншій, є консенсуальним договором.

Предметом спадкового договору є як придбання права власності на майно відчужувача, так і дії (виконання робіт, надання послуг тощо) набувача.

Відповідно до ст.1305 ЦК України набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Відчужувач може покласти на набувача обов'язок виконати дії майнового або немайнового характеру ще за його життя (наприклад, виплачувати йому певну грошову суму одноразово або частинами). Відчужувач має право також покласти на набувача виконання обов'язку на користь однієї або декількох осіб.

Набувач може бути зобов'язаним виконати також певні дії нематеріального характеру. Наприклад, відчужувач має право висловити у спадковому договорі різноманітні побажання: бути похованим на тому чи іншому місці, за тими або іншими звичаями чи традиціями, поряд з тими чи іншими раніше померлими; бути підданим кремації тощо.

На набувача може бути покладено зобов'язання вчинити дію після відкриття спадщини, з чого постає питання відносно забезпечення виконання цієї дії. Тому в договорі слід обумовити, що право власності на майно до набувача переходить лише з моменту вчинення такої дії.

На майно, визначене у спадковому договорі, нотаріус, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження.

Накладення заборони відчуження майна вноситься до спеціального реєстру заборон, а також реєструється в алфавітній книзі обліку заборон. Після вчинення нотаріальної дії відомості про заборону мають бути внесені до Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна.

Заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

Відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини.

Відповідно до ст. 1308 ЦК України спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

Сторони можуть також розірвати спадковий договір за двосторонньою домовленістю, що оформляється додатковою угодою та підлягає нотаріальному посвідченню.

Зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 1 ст. 651 ЦК України).

За загальним правилом, закріпленим у ч.4 ст. 653 ЦК України, сторони *не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням до моменту зміни або розірвання договору*, якщо інше не встановлено договором або законом. Цим правилом, зокрема, зміна чи розірвання договору відрізняються від наслідків недійсності договору (правочину). Відповідно до ст. 236 ЦК України нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення. Якщо за недійсним правочином права та обов'язки передбачалися лише на майбутнє, можливість настання їх у майбутньому припиняється. За недійсним правочином зазвичай сторони повертаються у попередній стан, тобто кожна із сторін повинна повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а при неможливості такого повернення, - відшкодувати вартість у грошах.

Зобов'язання за спадковим договором припиняється зі смертю кредитора, оскільки воно є нерозривно пов'язаним з його особою (ч. 2 ст. 608 ЦК України). На вимогу набувача спадковий договір може бути розірвано судом як до смерті, так і після смерті відчужувача. Для цього має бути встановлена неможливість виконання ним розпоряджень відчужувача.

У разі смерті набувача спадковий договір припиняється. У цьому випадку спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача

відшкодування витрат, понесених при виконанні спадкового договору в тій частині зобов'язань, які були виконані набувачем до його смерті.

2) Чи входить до складу спадщини право відчужувача на розірвання спадкового договору до складу спадщини у разі його смерті ?

Спадкоємці відчужувача не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору. Якщо момент набуття права власності на майно відчужувача не був у спадковому договорі спеціально обумовлений виконанням певних обов'язків, то право власності на майно набувається набувачем з моменту смерті відчужувача.

Законодавство не визначає порядку призначення відчужувачем особи, яка здійснюватиме контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. Законом не передбачено можливості контролюючої особи звернутись до суду з позовом про розірвання договору в разі, якщо після смерті відчужувача набувач не виконав умови договору.

Передача у порядку спадкування права на розірвання договору до спадкоємців відчужувача не відбувається.

Якщо відповідно до спадкового договору набувач зобов'язаний був вчинити певні дії після смерті відчужувача, то у разі смерті набувача обов'язок вчинити ці дії переходить до його спадкоємців разом із успадкованим майном. Невиконання обов'язків спадкоємцями тягне припинення спадкового договору.

3) Чи входить до складу спадщини право відчужувача на розірвання спадкового договору до складу спадщини у разі його смерті тільки у випадку невиконання ним обов'язків, виконання яких мало відбутися після смерті відчужувача ?

Спадковий договір є одностороннім і на відчужувача не покладаються обов'язки за цим договором.

Право на розірвання договору після смерті відчужувача не переходить до його спадкоємців.

Висновок підготовлений д.ю.н., професором Харитоновим Є.О. за участі к.ю.н., доцента, доцента кафедри цивільного права Гончаренко В.О.

**Д.ю.н., професор, член
Науково-консультативної ради
Верховного Суду**

Євген ХАРИТОНОВ